

УДК 637.5:338.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-294-3-41

САХНО А. А.

ORCID ID: 0000-0002-6135-2371

e-mail: andrijsahno@gmail.com

Вінницький національний аграрний університет

САЛЬКОВА І. Ю.

ORCID ID: 0000-0002-3344-632X

e-mail: irynasalkova@gmail.com

Національний авіаційний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ТА РИНКУ М'ЯСА В УКРАЇНІ

Обґрунтовано значення м'ясопродуктового підкомплексу у виробництві аграрної продукції, що дозволило виявити та оцінити значення м'ясної продукції на вітчизняних ринках в умовах зростаючих потреб населення. Виявлена необхідність державної підтримки галузей сільськогосподарського виробництва, зокрема розвитку тваринництва як головного фактору існування м'ясного виробництва. Проаналізовано річний баланс м'яса яловичини, свинини, курятини та інших видів тварин протягом останніх п'яти років, що дозволило виявити тенденції зменшення обсягу виробництва м'яса яловичини та свинини, однак виробництво м'яса курятини збільшилося. Аналогічна тенденція спостерігається щодо споживання м'яса на душу населення – лише по виробництву курячого м'яса відбувається стабільне зростання протягом останніх п'яти років. Запропоновано зосередитись на організації такого виробничо-технологічного ланцюга, який давав би змогу найбільш ефективно використовувати сировину, здійснювати глибоку її переробку, розширювати асортимент і підвищувати якість виготовлюваної продукції для гарантування продовольчої безпеки держави. Виявлені можливості при виробництві м'яса птиці, яке реалізується на внутрішньому ринку за цінами, що перевищують світові, посилювати власну конкурентоспроможність не за рахунок збільшення підтримки держави, а в результаті зниження собівартості й покращення якості м'ясопродуктів. Доведено необхідність капітального інвестування у розвиток сільськогосподарських підприємств як основи формування ефективної діяльності щодо виробництва м'ясної продукції з врахуванням соціального значення для населення держави.

Ключові слова: виробництво, м'ясопродуктовий підкомплекс, м'ясна продукція, м'ясо яловичини, м'ясо свинини, м'ясо курятини, споживання на душу населення.

ANDRII SAKHNO

Vinnytsia National Agrarian University

IRYNA SALKOVA

National Aviation University

STUDY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MEAT PRODUCT SUBCOMPLEX AND MEAT MARKET IN UKRAINE

The importance of the meat product subcomplex in the production of agricultural products is substantiated, which allowed to identify and assess the importance of meat products in domestic markets in the face of growing needs of the population. The need for state support for agricultural production, in particular the development of animal husbandry as a major factor in the existence of meat production. The annual balance of beef, pork, chicken and other animals over the past five years was analyzed, which showed a trend of declining beef and pork production, but increased chicken production. A similar trend is observed for meat consumption per capita - only the production of chicken meat has been growing steadily over the past five years.

It is proposed to focus on the organization of such a production and technological chain, which would allow the most efficient use of raw materials, carry out deep processing, expand the range and improve the quality of manufactured products to ensure food security. Opportunities have been identified in the production of poultry meat, which is sold on the domestic market at prices higher than the world, to increase its competitiveness not by increasing state support, but by reducing the cost and improving the quality of meat products. The necessity of capital investment in the development of agricultural enterprises as a basis for the formation of effective activities for the production of meat products, taking into account the social significance for the population of the state.

Key words: production, meat product subcomplex, meat products, beef, pork, chicken, per capita consumption.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сільське господарство України характеризується цілою низкою диспропорцій, що істотно уповільнюють його розвиток. Серед найбільш системних можна виділити низьку віддачу вкладень у аграрний сектор національної економіки, повільну адаптацію до мінливих економічних умов, малоефективний механізм фінансово-бюджетного стимулювання процесів у аграрному виробництві тощо. Через це найбільш дієвим є спосіб регулювання ринку м'ясної продукції як поєднання державних важелів разом із механізмами ринкового саморегулювання. Метою здійснення регуляторних дій на ринку м'яса є забезпечення сталого розвитку виробництва м'ясної продукції, задоволення на цій основі внутрішнього попиту та створення умов для соціального розвитку українського села.

Сьогодні ефективність державного регулювання виробництва м'ясної продукції залежить від раціонального поєднання заходів, що приймаються на центральному і регіональному рівнях. Це, в свою чергу,

вимагає розроблення комплексу заходів щодо визначення економічної ситуації в м'ясопродуктовому підкомплексі на основі аналізу його сучасного стану і тенденцій розвитку. Державне регулювання аграрно-промислового комплексу в цілому та його м'ясопродуктового підкомплексу зокрема здійснюється з допомогою правових, економічних та адміністративних методів, які направлені на подолання спаду поголів'я худоби і розширення обсягів виробництва, встановлення жорстких вимог щодо підвищення ефективності виробничої діяльності, концентрації бюджетних коштів на найбільш перспективних напрямках агровиробництва. Наприклад, розв'язанню завдання із техніко-технологічного оновлення м'ясопродуктового підкомплексу сприяли би державні програми з його реструктуризації, а також із запровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, селекції у тваринництві. Такі програми мають бути впроваджені з огляду на структурну перебудову підкомплексу, яка є можливою лише у контексті залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Проблеми прогресивного функціонування м'ясопродуктового підкомплексу ускладнюються ще й тим, що в Україні досі не сформовані тенденції сталого ринку м'яса. Його складний стан зумовлений спадом виробництва, основними причинами якого є відсутність мотивації у виробників м'ясної продукції, диспропорції цін і доходів від її виробництва та реалізації, низький рівень державної підтримки сільськогосподарського виробника, інфляційні процеси, які відбуваються в державі тощо. У зв'язку з цим, держава має брати на себе функцію стабілізації економіки шляхом застосування правил гри основних економічних агентів, законодавчо визначати та захищати права власників, сприяти створенню конкурентних умов ринку, встановлюючи перепони недосконалій конкуренції, регламентувати різні сторони економічної діяльності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити основні завдання, які передбачають підвищення доходності виробничої діяльності сільськогосподарських товаровиробників; здійснення структурних змін в АПК; стимулювання зростання обсягів виробництва і розширення збуту м'ясної продукції; підвищення технологічного рівня аграрного виробництва; розвиток соціальної сфери села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Загострення проблеми продовольчої безпеки в Україні зумовлена як глобальними, так і внутрішніми викликами, пов'язаними зі зміною соціально-економічної ситуації, реформами в основних галузях економіки, невизначеністю політики держави щодо розвитку агропродовольчого комплексу в цілому та пріоритетності окремих його складових, суперечливістю поглядів різних гілок влади на різних рівнях управління щодо мети, форм і методів здійснення аграрної та продовольчої політик. У 2000 році група українських учених на чолі з академіками І.І. Лукіновим та П.Т. Саблуком вказували на те, що «підвищення рівня продовольчої безпеки шляхом нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшення якості продуктів харчування і збалансованості їх за поживними речовинами, доступності до продовольства населення є стратегічним пріоритетом соціального та економічного розвитку України» [1, с. 4].

Враховуючи значення сільськогосподарських кооперативів, існують усі можливості забезпечення сталого розвитку економіки через ефективне використання сільських територій, зокрема стимулювання тваринництва [2]. Також важливим є інвестування усього аграрного сектору України [3], що забезпечить розвиток економіки держави та поживлення інших галузей, зокрема сільськогосподарського машинобудування. Слід зазначити, що сталий розвиток м'ясопродуктового підкомплексу залежить від стану розвитку сільськогосподарського машинобудування та кормовиробництва [4; 5; 6, 10]. Формування конкурентоспроможності виробників м'ясної продукції потребує підвищення ефективності виробництва, модернізаційно-інноваційної діяльності, державної підтримки та кредитування, вирішення проблеми взаємовідносин між постачальниками та переробниками сировини, здійснення політики митного протекціонізму та стимулювання експорту [9; 11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проте, враховуючи динамічність економічних процесів та постійний вплив на них факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, актуальності набуває дослідження сталого розвитку м'ясопродуктового підкомплексу та ринку м'яса в Україні.

Формулювання цілей статті

Оцінювання значущості м'ясопродуктового підкомплексу України як основи забезпечення сталого розвитку аграрного сектору у контексті формування продовольчої безпеки держави.

Матеріал і методи дослідження

Вирішення поставлених у науковій статті завдань здійснюється загальнонауковими методами. Дослідження базуються на діючій нормативній, інформаційній, статистичній базі. Методичний інструментарій, що використовується в статті, дозволяє дослідити сталий розвиток м'ясопродуктового підкомплексу та ринку м'яса в Україні.

Виклад основного матеріалу

Питання наукового розуміння необхідності імплементації концепції сталого розвитку в державну політику та особливості її впровадження в галузевому контексті вимагають формування нових і переосмислення існуючих підходів до їх пізнання. Забезпечення сталого розвитку м'ясопродуктового підкомплексу ґрунтується на реалізації його багатofункціональної місії у цілому і гармонізації основних складових (економічної, соціальної й екологічної) зокрема. Формулювання та втілення парадигми сталого

розвитку в м'ясопродуктовому підкомплексі допоможе подолати екологічну кризу, зменшити антропогенний вплив на довкілля, створить умови для соціального та економічного добробуту населення, економічний розвиток і конкурентоспроможність сільськогосподарських товаровиробників, зміцнити позиції держави на міжнародній арені. Особливої актуальності набуває розробка напрямів гармонізації елементів сталого розвитку аграрного сектору національної економіки. В аграрному виробництві постає питання вирішення комплексу проблем соціального та екологічного характеру, оскільки домінування лише економічних інтересів завдає непоправної шкоди довкіллю, впливає на якість життя громадян, опосередковано зменшує рівень продовольчої безпеки країни та в підсумку знищує національну безпеку держави. Поєднана взаємодія трьох основних складових (економічної, екологічної та соціальної) є дієвим напрямом забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки. Концепція сталого розвитку має виняткове значення для ефективного функціонування даної галузі економіки, чому сприяють кілька важливих факторів:

- 1) сільськогосподарські виробники є одними з основних споживачів природних ресурсів;
- 2) сільське господарство відіграє важливу роль у взаємодії між розвитком суспільства та довкіллям;
- 3) аграрний сектор багатofункціональний: виробляє харчові продукти (задовольняються пріоритетні потреби суспільства), а також непродовольчі товари (субститууючи невідновлювані природні ресурси);
- 4) галузь здійснює значний внесок у життєздатність сільських територій.

На основі системного підходу сталий розвиток м'ясопродуктового підкомплексу визначається як процес його динамічного переходу на новий рівень функціонування. Економічна обґрунтованість, екологічна безпека і соціальна орієнтованість стають головними складовими забезпечення потреб у продуктах харчування та підвищення рівня життя сільського населення з урахуванням дії сукупності факторів. Сталий розвиток даного сектору варто розглядати як здатність суб'єктів господарювання безперервно рухатися та підтримувати раціональну пропорційність між чинниками відтворення і необхідними темпами розвитку в умовах невизначеності й мінливості зовнішнього середовища як тепер, так і в майбутньому, беручи до уваги при цьому відповідальність щодо створення належних соціальних умов і попередження забруднення довкілля.

В системі заходів статечного плану, спрямованих на досягнення високих темпів розвитку м'ясопродуктового комплексу і підвищення його ефективності в новому ринковому середовищі, значна роль належить удосконаленню організаційно-економічного механізму господарювання, передбачаючи розвиток таких важелів і стимулів, які забезпечать єдність мети, інтересів і синхронну взаємодію всіх внутрішніх ланок комплексу.

Окрім зазначеного обов'язковим є врахування принципів сталого розвитку та узгодження бажаної економічної вигоди суб'єктів ринку із позитивними екологічними та соціальними ефектами від їх господарської діяльності. На світовому ринку м'яса та м'ясної продукції ціллю державної економічної політики має стати створення умов, що забезпечить зростання рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників та позиціонування України як впливового учасника ринку зі стійкими конкурентними позиціями.

Центральною ланкою м'ясопродуктового підкомплексу є тваринництво, яке базується на використанні земельних ресурсів як основного джерела природних кормів. Ріст виробництва продукції тваринництва з одночасним покращенням його якісних показників є головною умовою успішної роботи всіх галузей підкомплексу. Розвиток тваринництва визначає також і рівень розвитку сфери заготівлі, переробки, зберігання, реалізації м'ясної продукції та ступінь задоволення потреб споживачів [7]. Питання гарантування продовольчої безпеки особливо актуалізуються в період економічних трансформацій, розбалансованості внутрішнього ринку, політичних потрясінь тощо. Разом із тим локалізація постачання ресурсів, виробництва й збуту агропромислової продукції перетворює механізм забезпечення продовольчої безпеки в складну систему.

Рівень споживання м'яса в Україні пов'язаний зі світовими тенденціями розвитку економіки та сільського господарства. Особливо впливає на споживання м'яса зростання доходів населення. В Україні споживання м'яса за рік на одного мешканця становить близько 55 кг. Щоб досягти показника розвинених країн світу – 85 кг м'яса за рік, нашим тваринникам необхідно майже подвоїти обсяги виробництва м'яса великої рогатої худоби, свинини і курятини. За підрахунками експертів ФАО, у розвинених країнах у середньому на одну особу споживання м'яса зростає до 97 кг у 2030 р. У цей час у середньому щоденний раціон мешканця країни становить близько 100 г м'ясних продуктів з варіацією від 250 г (у розвинених країнах) до 20–25 (у найбідніших) [8]. У 2020 р. в Україні в розрахунку на одну особу вироблено 45,3 кг м'яса всіх видів. Розглянемо річний баланс м'яса в Україні (табл. 1, табл. 2, табл. 3).

Спостерігається зменшення початкових запасів на 12,5% та виробництва м'яса яловичини на 9,97% у 2020 році порівняно з 2016 роком. Разом з тим, імпорт цієї продукції збільшився на 50%, а експорт на 11,11%. Споживання м'яса яловичини на душу населення також зменшилося у 2020 році порівняно з 2016 роком на 0,8 кг (13,11%).

Початкові запаси м'яса свинини у 2020 році порівняно з 2016 роком зросли на 10,87% (табл. 2).

Таблиця 1

Річний баланс м'яса яловичини в Україні у 2016–2020 рр, тис. т

Показники	Роки					Темп приросту, %
	2016	2017	2018	2019	2020	
1	2	3	4	5	6	7
Початкові запаси	48	39	38	41	42	-12,5
Імпорт	2	2	2	2	3	50
Виробництво	301	291	288	295	271	-9,97
І	2	3	4	5	6	7
-с/г підприємства	78	75	69	80	71	-8,97
- господарства населення	223	216	218	215	201	-9,86
Загальна пропозиція	351	332	328	338	317	-9,69
Експорт	45	54	55	52	50	11,11
Споживання	261	234	226	238	223	-14,56
Втрати	6	6	6	6	5	-16,67
Кінцеві запаси	39	38	41	42	38	-2,56
Загальний попит	351	332	328	338	317	-9,69
Споживання на душу населення (кг)	6,1	5,5	5,4	5,7	5,3	-13,11

Джерело: сформовано автором за даними досліджень і аналізу інформації Держслужби статистики

Таблиця 2

Річний баланс м'яса свинини в Україні у 2016–2020 рр, тис. т

Показники	Роки					Темп приросту, %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Початкові запаси	46	50	56	51	51	10,87
Імпорт	4	8	36	30	26	550
Виробництво	640	631	604	602	604	-5,62
-с/г підприємства	332	312	302	319	315	-5,12
- господарства населення	308	319	302	283	289	-6,17
Загальна пропозиція	690	689	696	683	680	-1,45
Експорт	4	6	2	3	3	-25
Споживання	623	614	630	617	616	-1,12
Втрати	13	13	13	13	13	0
Кінцеві запаси	50	56	51	51	49	-2,0
Загальний попит	690	689	696	683	680	-1,45
Споживання на душу населення	14,6	14,5	14,9	14,7	14,7	0,68

Джерело: сформовано автором за даними досліджень і аналізу інформації Держслужби статистики

Разом з тим, спостерігається падіння обсягу виробництва даної продукції за досліджуваний період на 5,62%. При зменшенні експорту продукції на 25%, імпорт зріс на 550%. Споживання на душу населення м'яса свинини зросло на 0,68%. Початкові запаси м'яса курятини збільшилися на 78,31% у 2020 році порівняно з 2016 роком (табл. 3).

Таблиця 3

Річний баланс м'яса курятини в Україні у 2016–2020 рр, тис. т

Показники	Роки					Темп приросту, %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Початкові запаси	83	95	82	113	148	78,31
Імпорт	85	121	133	135	120	41,18
Виробництво	1167	1185	1259	1381	1441	23,48
- с/г підприємства	992	1014	1085	1210	1264	27,42
- господарства населення	174	171	174	172	177	1,72
Загальна пропозиція	1335	1400	1474	1630	1709	28,01
Експорт	242	273	331	416	470	94,21
Споживання	973	1019	1002	1036	1055	8,43
Втрати	25	26	28	30	31	24
Кінцеві запаси	95	82	113	148	152	60
Загальний попит	1335	1400	1474	1630	1709	28,01
Споживання на душу населення	22,8	24,0	23,7	24,6	25,3	10,96

Джерело: сформовано автором за даними досліджень і аналізу інформації Держслужби статистики

Слід звернути увагу на значне зростання обсягу експорту – фактично у 2 рази (94,21%). Імпорт збільшився на 41,18%, причому темп приросту виробництва склав 23,48%. Споживання на душу населення також зросло на 10,96% у 2020 році порівняно з 2016 роком. Динаміка по більшості інших видів м'яса залишилася протягом 2016–2020 років без змін (табл. 4). Разом з тим, протягом досліджуваного періоду зменшився обсяг виробництва м'яса інших видів на 2,94%. Загальні пропозиція та попит також зменшилися на 2,78%.

Таблиця 4

Річний баланс м'яса інших видів в Україні, тис. т

Показники	Роки					Темп приросту, %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Початкові запаси	2	2	2	2	2	0
Імпорт	0	0	0	0	0	0
Виробництво	34	34	35	33	33	-2,94
-с/г підприємства	1	2	2	2	2	100
-господарства населення	32	33	33	32	32	0
Загальна пропозиція	36	36	37	35	35	-2,78
Експорт	0	0	0	0	0	0
Споживання	33	33	34	32	33	0
Втрати	1	1	1	1	1	0
Кінцеві запаси	2	2	2	2	2	0
Загальний попит	36	36	37	35	35	-2,78
Споживання на душу населення	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0

Джерело: сформовано автором за даними досліджень і аналізу інформації Держслужби статистики

З наведених даних можемо зробити висновки, що з кожним роком Українці споживають все більше курятини, в той час, як споживання свинини та яловичини зменшується (рис. 1).

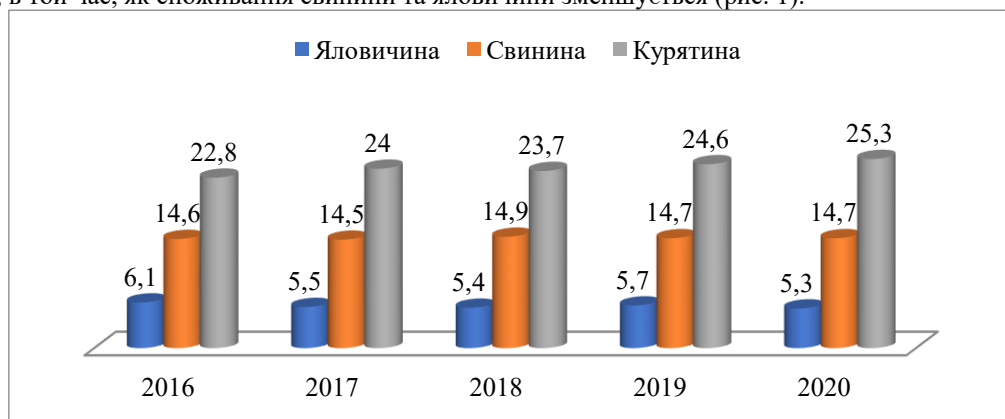

Рис. 1. Споживання м'яса всіх видів в Україні у 2016–2020 рр. (кг на душу населення)

Джерело: сформовано автором за даними досліджень і аналізу інформації Держслужби статистики

Споживання м'яса та м'ясних продуктів у розрахунку на одну особу за рік у 2020 р. становило близько 55 кг, що менше від раціональної норми (80 кг) на 25,6 кг.

Таким чином, враховуючи той факт, що Україна має сприятливі умови для вирощування сільськогосподарських тварин, нині доцільно зосередитись на організації такого виробничо-технологічного ланцюга, який давав би змогу найбільш ефективно використовувати сировину, здійснювати глибоку її переробку, розширювати асортимент і підвищувати якість виготовленої продукції для гарантування продовольчої безпеки держави.

Сьогодні в умовах негативного впливу світової фінансово-економічної кризи на продовольчий баланс у країні одним із векторів державного регулювання м'ясопродуктового підкомплексу АПК є ефективний розподіл фінансових ресурсів держави між напрямками стимулювання виробництва окремих видів м'яса. Це, в першу чергу, дасть змогу підвищити ефективність державної підтримки в результаті спрямування бюджетних коштів на збільшення обсягів тих видів м'ясної продукції, які того найбільше потребують, особливо виробництва яловичини. Слід також зазначити, що при виробництві м'яса птиці, яке реалізується на внутрішньому ринку за цінами, що перевищують світові, на перспективу потрібно підвищити власну конкурентоспроможність не за рахунок збільшення підтримки держави, а в результаті зниження собівартості й покращення якості м'ясопродуктів.

Відповідно до головних складових, можна узагальнити базові цілі сталого розвитку м'ясопродуктового підкомплексу:

- забезпечення раціонального використання наявного природно-ресурсного потенціалу з урахуванням перспективних можливостей, що є основою економічної складової;
- зменшення деструктивного впливу екологічних екстерналій на довкілля та сільськогосподарські території (екологічна складова);
- соціальна складова гарантується підвищенням рівня зайнятості, доходів суб'єктів господарювання аграрного сектору. Також важливим є залучення до процесу поширення ідей сталого розвитку та формування усвідомлення участі окремого індивідууму за для досягнення загального результату [6].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Незважаючи на значні труднощі та проблеми, з якими стикається м'ясопродуктовий підкомплекс сьогодні, галузь, як і раніше, зберігає значний потенціал для росту та інтенсивного розвитку. Стан м'ясопродуктового підкомплексу є найважливішим індикатором стану тваринницької галузі взагалі. Він є однією з системоутворюючих галузей економіки, розвиток якого сприяє вирішенню продовольчої проблеми країни, фінансовій стійкості сільського господарства.

Разом з тим, необхідно провести стимулювання сільськогосподарських господарств з метою підвищення виробництва базових видів м'яса – яловичини та свинини. Для цього необхідне ефективне залучення капітальних інвестицій, використання новітніх технологій та мотивація праці звичайних селян.

Виходячи з цього, наступним дослідженням буде продовження виявлення тенденцій підвищення ефективності виробництва м'яса на основі залучення необхідного обсягу капітальних інвестицій у сільськогосподарські підприємства.

Література

1. Лукінов І.І., Саблук П.Т. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України: наукова доповідь. Київ : ІАЕ, 2000. 60 с.
2. Гончарук І.В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 8. С. 56–67.
3. Калетнік Г.М., Козяр Н.О. Стратегічні підходи до інвестування аграрного сектору України в сучасних умовах розвитку АПК. Економіка АПК. 2020. № 12. С. 81–89.
4. Сахно А.А. Мотивація економічної діяльності машинобудівних підприємств. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 440 с.
5. Сахно А.А., Салькова І.Ю. Мотивація економічної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 308 с.
6. Сахно А.А., Брояка А.А., Паламаренко Я.В. Економічна мотивація виробництва сільськогосподарської техніки у потребах підприємств машинобудування. Вінниця : ТОВ «Друк», 2020. 524 с.
7. Варченко О. М., Артімонова І. В., Копитець Н. Г. Організаційно-економічні засади формування попиту на ринку м'ясної продукції в Україні. Сталий розвиток економіки. 2018. № 2. С.166–172.
8. Мамчур Л.В. Визначення попиту на продукцію Організаційно-економічне забезпечення розвитку сімейних фермерських господарств : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2019. 212 с.
9. Салькова І. Ю., Фуштей Л. Л. Теоретичні основи та можливості розвитку м'ясопродуктового підкомплексу України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 226–230.
10. Салькова І. Ю. Інноваційне кормовиробництво—основа розвитку птахопродуктового підкомплексу. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 7. С. 105–113.
11. Салькова І. Ю. Пріоритетні напрямки розвитку птахопродуктового підкомплексу АПК України. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2015. № 4. С. 35–42.

References

1. Lukinov I., Sabluk P. On the strategy of transformation of the agro-industrial complex and ensuring food security of Ukraine: scientific report. Kyiv: IAE, 2000. 60 p.
2. Goncharuk I. The role of agricultural cooperatives in ensuring sustainable development of rural areas of Vinnytsia region. Economics, finance, management: current issues of science and practice. 2017. № 8. p. 56–67.
3. Kaletnik G, Kozyar N. Strategic approaches to investing in the agricultural sector of Ukraine in modern conditions of agro-industrial complex development. Economics of agro-industrial complex. 2020. № 12. p. 81–89.
4. Sakhno A. Motivation of economic activity of machine-building enterprises. Vinnytsia: LLC "Nilan-LTD", 2017. 440 p.
5. Sakhno A., Salkova I. Motivation of economic activity of agricultural machinery enterprises: Vinnytsia: LLC "Works", 2020. 308 p.
6. Sakhno A., Broyaka A., Palamarenko Ya. Economic motivation of agricultural machinery production in the needs of machine-building enterprises: Vinnytsia: Druk LLC, 2020. 524 p.
7. Varchenko O., Artimonova I., Kopytets N. Organizational and economic principles of demand formation in the market of meat products in Ukraine. Sustainable economic development. 2018. № 2. P.166–172.
8. Mamchur L. Determining the demand for products Organizational and economic support for the development of family farms: a monograph. Kyiv: NSC "IAE". 2019. 212 p.
9. Salkova I., Fushtei L. Theoretical bases and possibilities of development of meat product subcomplex of Ukraine. Global and national economic problems. 2018. Vip. 22. p. 226-230.
10. Salkova I. Innovative feed production is the basis for the development of poultry subcomplex. Economy. Finances. Management: current issues of science and practice. 2016. №7. P. 105-113.
11. Salkova I. Priority directions of development of poultry subcomplex of agro-industrial complex of Ukraine. Economy. Finances. Management: current issues of science and practice. 2015. №4. P. 35-42.

Надійшла / Paper received : 07.02.2021

Надрукована / Printed : 10.03.2021